

Researches on Multidisciplinary Approaches

Multidisipliner Akademik Yaklaşım Araştırmaları 2023, 3(1): 131-147

Yayına Geliş Tarihi / Article Arrival Date

05/01/2023

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date

24/04/2023

UNESCO Dünya Miras Listesinde Yer Alan Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyelerinin Kültürel Miras Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi: Yerel Paydaşlara Yönelik Bir Araştırma***

Özgün Araştırma Makalesi

Elif Kokdaş / Yüksek Lisans Öğrencisi

Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, elifkokdas@outlook.com

Gülay Özdemir Yılmaz/ Doç. Dr.

Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği, gulay@balikesir.edu.tr

Özet

Yapılan bu araştırmanın temel amacı, Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyelerin UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer almasının bölgeyi kültürel miras turizmi kapsamında nasıl etkilediğine ilişkin yerel paydaşların görüşlerini almaktır. Araştırmanın evrenini UNESCO sürecinde bugüne kadar yer alan Bursa'daki yerel paydaşlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminde amaca dayalı olan ölçüt (kriter) örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Elde edilen ikincil veriler kapsamında bölgenin yönetilmesinde sorumlu ilgili yerel paydaşlara yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır.

Katılımcılardan elde edilen yanıtlar doğrultusunda dikkat çeken yorumlar alıntılanarak yorumlanmış ve bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında bölgenin UNESCO Dünya Miras Listesi'nde bulunması kültürel miras turizmi açısından cazibe merkezi haline gelmesi, uluslararası tanınırlığın artması ve turist sayılarında önemli bir artış yaşanmasına yönelik avantajlar sağladığı tespit edilmiştir. Ancak Dünya Miras Listesi'nde bulunan bir bölge için bu artışların yeterli olmadığı kanısına varılmıştır. Ayrıca araştırma doğrultusunda miras alanını ziyaret eden yabancı turistler bölgenin UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer almasının öneminin farkında oldukları saptanırken yerli turist ve yerel halkın bu bilince sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras Turizmi, UNESCO, Dünya Miras Listesi, Yerel Paydaşlar, Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyesi.

Jel Kodları: Z31, Z32, Z39.

* Bu çalışma Elif KOKDAŞ tarafından tamamlanan "UNESCO Dünya Miras Listesinde Yer Alan Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyelerinin Kültürel Miras Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi: Yerel Paydaşlara Yönelik Bir Araştırma" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Bu çalışma, IV. Uluslararası Turizm Ve Kültürel Miras Kongresi 16-20 Kasım, Bodrum'da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

The Evaluation of Bursa Khans Area and Sultan Complexes in the World Heritage List of Bursa Within the Scope of Cultural Heritage Tourism: A Research for Local Partners

Abstract

The main purpose of this research is to get the opinions of local partners on how the inclusion of Bursa Khans Area and Sultan Complexes in the UNESCO World Heritage List affects the region within the scope of cultural heritage tourism. The universe of the research consists of local partners in Bursa, who have been involved in the UNESCO process so far. In the sample of the research, the criterion sampling method, which is based on the purpose, was preferred. Within the scope of the secondary data obtained, a semi-structured interview form was prepared for the relevant local partners responsible for the management of the region. Descriptive analysis was used to analyze the data.

In line with the answers obtained from the participants regarding the questions, different comments that attract attention were quoted and interpreted, and the findings were obtained. In the light of the findings, it has been determined that the region on the UNESCO World Heritage List provide advantages for becoming a center of attraction in terms of cultural heritage tourism, increasing international recognition and a significant increase in the number of tourists. However, it has been concluded that these increases are not sufficient for a region on the World Heritage List. In addition, in the direction of the research, it has been determined that foreign tourists visiting the Khans Area and Sultan Complexes are aware of the importance of the region's inclusion in the UNESCO World Heritage List, while it has been concluded that local tourists and local people do not have this awareness.

Key Words: Cultural Heritage Tourism, UNESCO, World Heritage List, Local Partners, Khans Area and Sultan Complexes.

Jel Codes: Z31, Z32, Z39

Giriş

İnsanların benzer ve farklı kültürlere ilgi duymaları kültürel varlıkların bulunduğu bölgelere seyahat etmelerini sağlayarak kültür turizmini ortaya çıkarmıştır. Kültür turizmi, günümüzde en hızlı büyüyen turizm türleri içerisinde yer almaktadır (Sezer, 2017). Kültürel miras turizmi geniş kapsamlı bir turizm çeşididir. Kültür turizminin önemli bir alt grubunda yer almasına rağmen yaşayan kültürlere ve doğal miras varlıklarına sahip olması nedeniyle içeriği açısından farklılık göstermektedir (Doğaner, 2003). Aynı zamanda kültürel mirasın toplumsal değerler, gelenekler ve inanç gibi çeşitli somut olmayan unsurlardan oluştuğunu söylemek mümkündür (Norhasimah vd., 2014). Bu turizm çeşidi, dini ve tarihi varlıkların bulunduğu alanlara yönelik olarak da gerçekleşmektedir.

Kültür turizmi açısından ön plana çıkan destinasyonların sahip olduğu kültürel ve doğal değerlerin çoğu UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer almaktadır (Çamlıca, 2017). Dünya Miras Listesi'nde yer alan ülkelerin, uluslararası anlamda tanınır olma olasılığı diğer turizm destinasyonlarına göre daha yüksektir ve bir turizm bölgesinin tanınırlığının artması açısından önemli bir etkidir (Poria, Reichel ve Cohen, 2011).

Çalışmada, UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyelerinin kültürel miras turizmi açısından mevcut durumu incelenmektedir. Yerel paydaşlar gözüyle bölgenin Dünya Miras Listesi'nde yer almasının turizme etkilerini belirlemek amaçlanmıştır. Ayrıca, bölgeyi çekici hale getiren etkenlerin neler olduğu belirlenmeye çalışılmış ve bölgeye yönelik farkındalığı artırmak için yapılması gerekenler hakkında yerel paydaşların görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır.

Kuramsal Çerçeve

Miras, geçmişten günümüze ulaşan maddi ve manevi değerler olarak tanımlanırken, kültürel miras turizmi, geçmiş değerlerin turizm amaçlı kullanılmasını ifade etmektedir (Light, 2000). Miras turizmi, kültürel çeşitliliğin korunması ve devamlılığının sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Aynı zamanda miras bölgesini ziyaret eden turist ve yerel halk arasındaki sosyal iletişimi kuvvetlendirerek yaşam kalitesinin yükselmesine katkı sağlamaktadır (Çetin, 2010). Kültürel miras turizminin istenilen zaman diliminde gerçekleştirilebilmesi, farklı turizm türleri ile bütünleşmesinde etkin bir rol oynamaktadır (Albayrak, 2013). Turizmin bir bölge üzerinde oluşturacağı çekicilik miras kaynağının iyi bir şekilde analiz edilmesine bağlıdır. Turizmin, miras alanında değişiklik oluşturabilmesi için bölge kapsamında yetkili kişilerin düzenli bir işbirliği içerisinde çalışmaları gerekmektedir (Seyhan, 2014).

Kültürel miras varlıklarının kültür turizmi kapsamında değerlendirilmesi son zamanlarda oldukça önem kazanmıştır. Önemli bir potansiyele sahip olmasına rağmen hızlı bir yok olma sürecine giren ve istenildiği gibi yararlanılamayan kültürel varlıkların, koruma-kullanma-yaşatma ilkeleri doğrultusunda kültür turizmi aracılığıyla değerlendirilmesi hedeflenmektedir (Emekli, 2005). Miras alanlarının sahip olduğu üstün evrensel değerlerin korunması bakımından turizmde sürdürülebilir yönetiminin sağlanması için miras listesi güvenilirliğinin temin edilmesi gerekmektedir (Ürün, 2021).

UNESCO, mevcut olan tüm kültürel ve doğal miras varlıklarını, insanlığın sahip olduğu ortak miras değerleri olarak kabul etmektedir. Gelecek kuşakların hakkı olan bu değerlerin, gelecek nesillere aktarılması gerektiğini öngörmektedir (World Heritage Center, 2008). Kültür turizmi çekicilik unsurlarının UNESCO tarafından dünyaya tanıtılması birçok ülke için iyi bir fırsat oluşturmaktadır (Özdemir, 2009). Ülkelerin Dünya Miras Listesi'ne giren varlıklarının sayısı ile kültür ve turizm alanındaki itibarları arasında bir paralellik olduğu açıktır (Akpınar, 2007). Türkiye dünya kapsamında UNESCO'ya kayıtlı olan ülkeler arasında ilk beş içerisinde yer almaktadır. Uluslararası açıdan çekicilik oluşturan bu durumun kültürel miras değerlerine yönelik farkındalığı artırdığını ifade etmek mümkündür (<https://www.ktb.gov.tr/TR-96283/kulturel-miras.html>, 13.06.2021).

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer almanın etkilerine yönelik bir çok çalışma yapıldığını söylemek mümkündür. Şentürk (2012), UNESCO Dünya Miras Listesi'nde bulunmanın ülke ve kültürel miras koruma politikalarına etkilerinin değerlendirilmesine ilişkin yapmış olduğu çalışmada; miras listesinde bulunmanın uluslararası prestiji artırmasının yanı sıra miras bölgesinin tanınması ve korunmasına olanak sağladığını ifade etmiştir. Cuccia vd. (2016) çalışmasında, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nin turizm destinasyonlarının rekabet gücünün artırılmasındaki rolünü incelemiştir. Bu doğrultuda turizm destinasyonlarının performansı değerlendirildiğinde Dünya Miras Listesi'nde yer almanın turizmi olumlu ya da olumsuz etkilemesinin yerel paydaşların çalışmalarına bağlı olduğu tespit edilmiştir.

Karapınar ve Barakazı (2017) ise çalışmalarında, Göbeklitepe bölgesinde kültürel miras turizminin sürdürülebilir turizm bakımından değerlendirilmesini amaçlamış ve çalışma sonucunda, Göbeklitepe alanında gerçekleştirilen tanıtım çalışmaları ile alt ve üst yapı olanaklarının yetersiz görülmesi nedeniyle bölge kapsamında stratejik eylem planı yapılması gerektiğini önermişlerdir.

Santa-Cruz ve López-Guzmán (2017), Cordoba şehri kapsamında yapmış oldukları çalışmada, bir turizm destinasyonunun miras alanı olarak tanınması, tarihi ve sanatsal mirasın korunması ve aynı

zamanda bu bölgeye ziyaretleri teşvik edici bir unsur olduğu ve şehrin mirası, tarihi, kültürel köklerinin bilinmesi için yüksek bir motivasyon sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kara (2017), Safranbolu bölgesinde kültürel mirasın turizm amaçlı kullanılmasına ilişkin yapmış olduğu çalışmada, Safranbolu'nun UNESCO Dünya Miras Listesinde bulunmasının bölgenin uluslararası tanınırlığını artırarak, yerli ve yabancı turistler açısından önemli bir çekim merkezi haline geldiğini tespit etmiştir.

Çağlar (2018) çalışmasında, UNESCO Dünya Miras Listesi'nde bulunan Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri kapsamında sorumlu yerel paydaşların bilgi ve farkındalığının yeterli düzeyde olmadığını belirlemiştir. Ayrıca bölgenin miras listesine kabul edilmesi paydaşlar tarafından olumlu şekilde algılanmış olsa da Diyarbakır'da yaşanan terör olaylarının turizmi olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Durmuş (2019) çalışmasında, UNESCO Geçici Miras Listesi'nde bulunan Mahmutbey Camii alanının turizm bakımından hangi yönde etkilendiğini tespit etmek istemiştir. Elde edilen bulgular sonucunda, Mahmutbey Camii'nin UNESCO Geçici Miras Listesi'nden UNESCO Miras Listesi'ne geçmesi için gerekli hiçbir çalışmanın yürütülmediği saptanmıştır. Turistler açısından miras alanının turizme kazandırılmamasındaki en büyük problemin tanıtım yetersizliği olduğu belirlenmiştir.

Mahadevan ve Zhang (2021) ise, UNESCO Dünya Miras Listesi'nde bulunan Lijiang bölgesinin pazarlama stratejilerine duyulan ihtiyacı daha net bir şekilde anlamaya ve miras alanını ziyaret eden yerli ve yabancı turistlerin bölge hakkındaki görüşlerini öğrenmeye ilişkin bir çalışma yapmışlardır. Araştırma sonucunda, Dünya Miras Listesi'nde yer almasının Çin'e ilk kez gelen yabancı turistleri pazarlama anlamında etkileyerek marka haline gelen bir destinasyon haline getirdiği belirlenmiştir. Ancak bu durum yerli turistler için farklılık göstermiştir. Bu bağlamda yerli turist grubunda yer alan genç ve yaşlı bireyler için bölgeye çekicilik sağlayacak çeşitli pazarlama stratejilerinin oluşturulması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın evrenini, UNESCO Dünya Miras Listesi'nde bulunan Bursa Hanlar ve Sultan Külliyyeleri bölgesiyle bağlantılı olan ilgili yerel paydaşlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminde amaca dayalı olan ölçüt (kriter) örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Kriter örnekleme çalışmaya başlamadan önce belirlenmiş olan kriterleri karşılayan tüm durumların ele alınması şeklinde ifade edilmektedir (Marshall ve Rossman, 2014). Hanlar Bölgesi ve çevresine yönelik yapılan çalışmada, turizm sektöründe yetkili ve miras bölgesi hakkında gerekli bilgi ve deneyime sahip uygun kişilerin tercih edilmesi örneklem seçiminin kriterlerini oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda araştırmanın örneklemini, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Alan Başkanlığı, Büyükşehir Belediyesi, Müzeler Genel Müdürlüğü, Bursa Tarihi Çarşı ve Hanlar Birliği, Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı, Uludağ Üniversitesi, Güney Marmara Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği Derneği, Bursa ilinde faaliyet gösteren konaklama işletmeleri ile A grubu seyahat acentasında görev alan ilgili 13 katılımcı oluşturmaktadır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın içeriğini oluşturan veriler nitel araştırma yöntemlerinde en sık tercih edilen görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Nitel araştırmalar, "görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir

sürecin izlendiği araştırmalar” şeklinde ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmada yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme-mülakat tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış görüşme tekniğine göre daha esneklerdir. Bu kapsamda, araştırmacı önceden sormayı planladığı sorulara görüşmenin akışına göre yan sorular ekleyerek katılımcılardan ayrıntılı cevaplar elde edebilir (Türnüklü, 2000).

Araştırmada yapı geçerliliği sağlamak için Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinden sorumlu ilgili yerel paydaşlardan elde edilen bilgiler başta olmak üzere ilgili web siteleri, sosyal medya hesapları, broşürler ve röportajlar ile veri çeşitliliği sağlanmıştır. Aynı zamanda mantık açısından uygun bilgiler katılımcı yanıtlarından doğrudan alıntılanarak verilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçların araştırmacılar tarafından nasıl ulaşıldığına dair açıklık getirilmiş ve elde edilen çıkarımlar kanıtlarıyla sunularak iç geçerlilik artırılmak istenmiştir.

Araştırmaya dahil edilen yerel paydaşlara ulaşılarak belirli gün ve saat için randevu talep edilmiştir. 15.06.2021 ile 25.06.2021 tarihleri arasında yetkililerin uygun oldukları saatlerde gerçekleştirilen görüşmeler katılımcıların izni doğrultusunda ses kayıt cihazına alınmıştır. Sorulardan elde edilen yanıtlar görüşme kağıdına not edilmiştir ve görüşme süresi ortalama 45 dakika sürmüştür. Görüşme formundaki sorular çalışmaya dâhil olan katılımcılara aynı sırayla sorulmuştur. Araştırmada görüşme yöntemi ile elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi tercih edilmiştir. Betimsel analizde, gözlem ve görüşme sonucunda elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, sınıflandırılan verilere ilişkin bulgular özetlenir ve araştırmacının öznel birikimi ile çalışmaya uygun şekilde yorumlanır (Kitzinger, 1998).

Tablo 1: Araştırmaya Dâhil Edilen Paydaşlar

PAYDAŞLAR	Bursa Büyük Şehir Belediyesi
	Bursa Müzeler Genel Müdürlüğü
	Bursa Alan Başkanlığı
	Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
	Bursa İli Konaklama İşletmeleri
	BEBKA
	Uludağ Üniversitesi
	GÜMTOB
	BTÇHB
	A Grubu Seyahat Acentası

Çalışma için her kurumun konu ile ilgili üst düzey bir yetkilisi seçilmiştir. Dolayısıyla üst düzey yetkili paydaşlar kapsamında katılımcılar belirlenmiştir. Tablo 2’de araştırmaya katılım sağlayan ilgili paydaşlara ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Tablo 2: Görüşme Yapılan Paydaşlara İlişkin Bilgiler

Yetkili Adı ve Soyadı	Yaşı	Eğitim Durumu	Kurum Adı	Ünvanı
F. K	40	Yüksek Lisans	Bursa Büyük Şehir Belediyesi Kültür ve Turizm Tanıtma Birliği	Turist Rehberi
E. A	34	Lisans	Bursa Müzeler Genel Müdürlüğü	Şube Müdürü
E. Ç	39	Doktora	Bursa Büyük Şehir Belediyesi Alan Başkanlığı	Sanat Tarihçisi
M.Ö	65	Lisans	BTÇHB	Türkiye Tarihi Çarşılar Federasyonu Başkanı
S. S	50	Lisans	GÜMTOB	Ofis Müdürü
O. Ç	35	Lisans	Hilton Convention Center and Spa	Ön Büro Şefi
M.P	38	Lisans	Crowne Plaza	Ön Büro Müdürü
E. B	54	Yüksek Lisans	NİL TUR	Acenta Yöneticisi
E. Ö	41	Yüksek Lisans	BEBKA	Ofis Koordinatörü
M.S	54	Yüksek Lisans	Uludağ Üniversitesi	Akademisyen
A. A	39	Lisans	Tarihi ve Kültürel Miras Şubesi	İnşaat Mühendisi
M.G	42	Lisans	Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Şube Müdürü
S. K	36	Lisans	Almira Hotel	Satış Pazarlama Müdürü

Sorular

- Cinsiyetiniz?
- Yaşınız?
- Mesleğiniz?
- Eğitim Durumunuz?
- Mesleki Deneyim?
- Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinde kültürel miras turizminin yönetilmesi konusunda en etkin role sahip paydaş(lar) kim(ler) dir?
- Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinde kültürel miras turizminin gelişmesi için yerel paydaşların yeterince koordinasyon içerisinde çalıştığını düşünüyor musunuz?
- Sizce, Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin Dünya Miras Listesine alınmasının kültürel miras turizmi açısından ne gibi avantajları bulunmaktadır?
- Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin UNESCO Dünya Miras Listesine alınması alanı kültürel miras ve inanç turizmi açısından cazibe merkezi haline getirdi mi?
- Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinde gerçekleşen kültürel miras turizmi Bursa'ya ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan ne tür etkiler oluşturmuştur?

- Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin UNESCO Dünya Miras Listesine alınması sonucunda bölgeyi ziyaret eden yerli ve yabancı turist sayısında önemli bir artış oldu mu? Bölgeye en fazla hangi illerden yerli turist gelmektedir? Bölgeye en fazla hangi ülkelerden yabancı turist gelmektedir?
- Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerini ziyaret eden yerli ve yabancı turist sayısı yeterli midir? Yeterli değilse ne gibi çalışmalar yapılmalıdır?
- Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerini ziyaret eden yerli ve yabancı turistler alanın UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer aldığı bilincine sahip midir?
- Sizce, Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin ziyaret edilmesindeki en önemli etken(ler) nedir?
- Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyeleri odaklı gerçekleştirilen turizm faaliyetleri miras alanına yönelik olumsuz etkiler oluşturuyor mu? Yanıtınız evet ise, ne gibi olumsuz etkiler dikkatinizi çekmektedir? Alınması gereken önlemler neler olmalıdır?
- Yerel halkın Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer almasındaki önemini farkında olduğunu düşünüyor musunuz? Yerel halkın bilinçlendirmesi için yapılan çalışmalar nelerdir? Sizce neler yapılması gerekmektedir?

Bulgular

Araştırma bulgularının yorumlanmasında görüşme sağlanan kurumlar ve yerel paydaşlar görüşlerinin gizli kalmasını tercih etmişlerdir. Bu sebeple kurumlar ve yerel paydaşlara ilişkin isimler Tablo 3'de görüldüğü biçimde kodlanmıştır.

Tablo 3: Görüşme Gerçekleştirilen Yerel Paydaşlar ve Yetkililere İlişkin Bulgular

Kurumlar	Yetkililer
A Paydaşı	Katılımcı 1
B Paydaşı	Katılımcı 2
C Paydaşı	Katılımcı 3
D Paydaşı	Katılımcı 4
E Paydaşı	Katılımcı 5
F Paydaşı	Katılımcı 6
G Paydaşı	Katılımcı 7
H Paydaşı	Katılımcı 8
I Paydaşı	Katılımcı 9
K Paydaşı	Katılımcı 10
L Paydaşı	Katılımcı 11
M Paydaşı	Katılımcı 12
N Paydaşı	Katılımcı 13

Yerel Paydaşların Demografik Özellikleri

Yerel paydaşların demografik özelliklerinin belirlenmesine yönelik 4 soru sorulmuştur. Alınan cevaplar Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Yerel Paydaşların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı
Kadın	2
Erkek	11
Yaş	Katılımcı Sayısı
20-30	0
31-40	7
41-50	2
50 ve üzeri	4
Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı
İlköğretim Mezunu	
Lise ve Dengi Okul Mezunu	0
Ön Lisans	0
Lisans Mezunu	0
Yüksek Lisans Mezunu	8
Doktora	4
	1

Mesleki Deneyim	Katılımcı Sayısı
5-10	1
11-20	6
21 ve üzeri	6

Görüşmeye katılan yetkililerin çoğunluğu erkektir. Katılımcılar arasında 2 kadın yer almaktadır. Cinsiyet faktörünün araştırmaya dahil edilmek istenmesindeki amaç, kadın ve erkek katılımcıların konuya yönelik bakış açılarında farklılık olabileceğini ortaya koymaktır. Ancak kadın katılımcı sayısının erkek katılımcı sayısı ile oranlanabilecek sayıda yeterli olmaması istenilen karşılaştırmanın yapılmasına olanak sağlamamıştır. Görüşmeye katılan yetkililerin çoğunluğunun 31 ve 40 yaş aralıklarında oldukları saptanmıştır. Yaş faktörünün araştırmaya dahil edilmesindeki amaç, genç yöneticiler ile ileri yaş yöneticilerin konuya bakış açılarının farklı olabileceklerini ortaya koymaktır. Ancak katılımcıların çoğunluğunun orta yaş düzeyinde olması bu farklılığın da saptanmasına olanak sağlamamıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun lisans ve üzeri eğitim aldıkları saptanmıştır. Yalnızca bir katılımcı doktora mezunudur. Genel anlamda katılımcıların eğitim durumlarının yüksek olması, verilerden elde edilecek sonuçların daha verimli olacağı kanısını oluşturmaktadır. Mesleki deneyim sürelerine bakıldığında, yetkili oldukları alanlarda uzun yıllardır çalıştıkları tespit edilmiştir. Bu doğrultuda katılımcıların bu sektörde deneyimli olmaları elde edilecek bulgulardan daha kapsamlı ve verimli sonuçlara ulaşılabileceği öngörülmektedir.

Bölgenin Alan Yönetimine İlişkin Bulgular

Bölgenin alan yönetiminde en etkin role sahip olan yerel paydaşların tespitine ilişkin sorular sorularak elde edilen cevaplar Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: Bölgenin Alan Yönetimine İlişkin Bulgular

En Etkin Role Sahip Paydaşlar	Katılan Sayısı
Büyükşehir Belediyesi	13
İl Kültür Turizm Müdürlüğü	8
Türkiye Seyahat Acentaları Birliği	7
Alan Başkanlığı	6
Tarihi Çarşı Hanlar Birliği	5
Valilik	4
Rehberler	3
Güney Marmara Turistik Otelciler ve İşletmeciler Derneği	3
Kültür ve Turizm Tanıtma Birliği	3
Vakıflar Genel Müdürlüğü	2
Kültür Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü	2

Paydaşların İş Birliği Durumu	Katılımcı Sayısı
Yeterlidir	10
Yeterli Değildir	3

Katılımcıların tamamı, bölge kapsamındaki en etkin role sahip paydaşın Büyük Şehir Belediyesi olduğunu belirtmiştir. 8 katılımcı İl Kültür Turizm Müdürlüğü’nün turizm faaliyetleri açısından bölgede büyük bir öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. 7 katılımcı acentaların bölgeye turist çekilmesi açısından etkili olduğunu belirterek Türkiye Seyahat Acentaları Birliği’nin önemli bir paydaş olduğunu dile getirmiştir. 6 katılımcı Alan Başkanlığı’nın miras bölgesinin yönetilmesi hususunda ön planda olduğunu ifade etmiştir ve 5 katılımcı Tarihi Çarşı Hanlar Birliği’nin de Hanlar bölgesindeki düzenin sağlanması açısından önemli bir paydaş olduğunu belirtmiştir.

Genel olarak paydaşların işbirliği içerisinde olduğu düşüncesi hakimdir. Ancak, K6 yetkililerin yeterli bir uyum içerisinde çalışmadığı görüşünü savunmuştur. Bu görüşünü “...Paydaşların koordinasyon içerisinde olduğunu düşünmüyorum, herkese ulaşabildiklerini sanmıyorum, maalesef yeterli bir iş birliği söz konusu değil.” diyerek düşüncelerini belirtmiştir. K7 iş birliği durumunun yeterli olmadığını savunarak “...Yerel paydaşların kesinlikle uyum içerisinde çalıştığını düşünmüyorum. Maddi açıdan kar amacı güdüyor belediyelerin desteği altında iş birliği kurulmalı.” diyerek düşüncelerini ifade etmiştir. K9 “Yeterli bir koordinasyon yok ancak ilin önde gelenleri bunun farkında ve bu konuda daha koordineli bir yapı kurulması konusunda eylem önerilerini değerlendiriyorlar.” şeklinde düşüncelerini belirtmiştir.

Bölgenin Kültürel Miras Turizmi Potansiyeline İlişkin Bulgular

Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer almasının bölgeyi kültürel miras ve inanç turizmi bakımından cazibe merkezi haline getirip getirmediğine ilişkin paydaşlardan elde edilen cevaplar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Kültürel Miras Turizm Potansiyeli

Cazibe Merkezi Haline Getirdi mi?	Katılımcı Sayısı
Evet	11
Hayır	2

Tablo 6'da görüldüğü üzere, 11 katılımcı bölgenin cazibe merkezi haline geldiğini belirtmiştir. K7 hayır yanıtını vererek konu hakkındaki görüşlerini "... Cazibe merkezi haline getirdiğini düşünmüyorum. İnsanlarımız kargaşa içerisinde yaşıyor ve etrafındaki güzelliklerin farkına varmaya dahi zaman bulamıyor. Örneğin ben bile iş ve ev arasında git gel yapmaktan uzun süredir Hanlar Bölgesi ve çevresini görmedim bu durum oldukça üzücü. Eğer inandığın gibi yaşamazsan yaşadığına inanmaya başlarsın." sözleriyle dile getirmiştir.

Kültürel Miras Turizminin Bölgede Oluşturduğu Etkilere İlişkin Bulgular

Kültürel miras ve inanç turizmi faaliyetlerinin bölgeye yönelik ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerinin neler olduğuna, bu turizm faaliyetlerinin miras bölgesine yönelik olumsuz etkiler oluşturup oluşturmadığına ilişkin paydaşlardan elde edilen cevaplar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Kültürel Miras Turizminin Bölgeye Yönelik Etkileri

Ekonomik Etkiler	Katılan Sayısı
Esnaf Gelirlerinde Artış	10
Turist Artışı	8
Hediyelik Eşya Satışlarında Artış	6
Acenta ve Otellere Gelir Sağlaması	4
Altyapı Olanaklarının Gelişmesi	2
Sosyo-Kültürel Etkiler	Katılan Sayısı
Kültürel Değerlerin Ön Plana Çıkması	10
Turistlere Hoşgörülü Davranılması	9
Yerel Halka Aktivite Alanı Oluşturması	4
Turizm Faaliyetleri Bölgeye Yönelik Olumsuz Etkiler Oluşturmakta mıdır?	Katılımcı Sayısı
Evet	7
Hayır	6

Katılımcıların büyük çoğunluğu (10 kişi) bölgeye yönelik gerçekleşen turizm faaliyetlerinin ekonomik etkileri olarak, çalışan yerel esnafın olumlu yönde etkilenerek gelirlerinde artış yaşadığı görüşündedir. 8 katılımcı, Dünya Miras Listesi'nde yer almanın kültürel miras ve inanç turizmi kapsamında çekicilik oluşturarak turist artışı sağladığını ifade etmiştir. 6 katılımcı Dünya Miras Listesi'nde yer almanın bölgeye yönelik imaj oluşturduğunu belirterek bölge için tasarlanan hediyelik ürün satışlarında artış yaşandığını dile getirmiştir. 4 katılımcı acenta ve otellere gelir sağladığını belirtmiştir. 2 katılımcı ise, ekonomik anlamda ulaşım, otopark gibi alt yapı olanaklarını geliştirdiğini ifade etmiştir.

Turizmin sosyo-kültürel etkileri ile ilgili görüşlere bakıldığında, katılımcıların çoğu (10 kişi) Bursa'ya ait kültürel ve tarihi değerleri ön plana çıkardığı görüşüne hakimdir. 9 katılımcı, yerel esnafın zamanla bilinçlenerek yerli ve yabancı turistlere karşı hoşgörülü ve uygun davranışlar sergilediklerini belirtmiştir. Son olarak 4 katılımcı ise, Hanlar Bölgesinin kültür ve inanç turizmi kapsamında restore edilerek yerel halkın hizmetine sunulan park ve bahçe gibi aktivite alanlarında ailelerin boş zamanlarını değerlendirebileceklerini ifade etmişlerdir.

K2 turizm faaliyetlerinin oluşturduğu olumsuz etkiler ile ilgili "... Kültürel miras ve inanç turizmi odaklı gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde bağnazlık söz konusu. Örneğin mimari eserlerin üzerine yazı yazılması, koparılarak götürülmek istenmesi miras alanına zarar veren olumsuz etkiler arasında yer almaktadır." şeklinde açıklama yapmıştır. K11 bölgeyi etkileyen olumsuzlukları "...Bölgeye çok yoğun şekilde turist gelmesi yerel halkın yaşam standartlarını olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle bizler yerel paydaşlar olarak gerekli koruma ve sürdürülebilirlik çalışmalarını yapalım istediği kadar turist gelsin" sözleriyle en aza indirmenin önerilerini sunmuştur. K7 ise, bölgenin olumsuz yönde etkilendiğini dile getirmiştir. Bu düşüncesini "Ziyaretçiler mimari yapılara zarar veriyor bu yüzden güvenlik önlemleri alınmalı. Kültürel miras değerlerinin hissedilmesi için bölgeyi bilinçli turistlerin ziyaret etmesi gerekli. Müze kart uygulaması yapılabilir bu sayede Hanlar Bölgesini isteğe yönelik bilinçli turistler ziyaret edecektir." şeklinde belirtmiştir.

Bölgenin UNESCO Dünya Miras Listesi'nde Yer Almasının Farkındalığına İlişkin Bulgular

Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer almasının yerel halk ile yerli ve yabancı turistlerin farkındalık durumlarına ilişkin paydaşların görüşleri Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: UNESCO Dünya Miras Listesi'nde Yer Almanın Farkındalığı

Yabancı Turistlerin Farkındalık Durumu	Katılımcı Sayısı
Evet	12
Hayır	1
Yerli Turistlerin Farkındalık Durumu	Katılımcı Sayısı
Evet	1
Hayır	12
Yerel Halkın Farkındalık Durumu	Katılımcı Sayısı
Evet	1
Hayır	12

Yerel paydaşların neredeyse tümü (12 kişi) bölgeyi ziyaret eden yabancı turistlerin Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin Dünya Miras Listesi'nde yer aldığı farkında oldukları düşüncesine sahiptir. Ancak K7 yabancı turistlerin bölgenin miras listesinde yer almasının farkında olmadıklarını savunmuştur. Bu görüşünü "...Otele gelen turistler nereye gidebileceklerini bana soruyor." diyerek ifade etmiştir.

Katılımcıların neredeyse tamamı (12 kişi) bölgeyi ziyaret eden yerli turistlerin Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin Dünya Miras Listesi'nde yer aldığı farkında olmadığını belirtmiştir. Fakat K12, yerli turistlerin bölgenin Dünya Miras Listesi'nde yer aldığını bilerek ziyaret ettiklerini belirtmiştir.

Yerel paydaşların çoğu (12 kişi) yerel halkın bölgenin miras listesinde yer aldığı bilincine sahip olmadığını ifade etmiştir. Sadece K11 yerel halkın farkında olduğunu belirtmiştir. Örneğin K1 "... Turizm tanıtma olarak birçok çalışma yaptık ve önceliğimiz öğrenciler oldu. Yaşayan geçmiş ile Bursa projesiyle okullardaki öğrencilere dersler vererek farkındalık oluşturduk. Daha sonra şehrimi tanıyorum projesiyle yerel halk, üniversiteler ve Sivil toplum Kuruluşları birliğinde

bölgeyi gezdirerek farkındalık oluşturmak istedik.” sözleriyle yerel halkın bilinçlenmesi adına yaptıkları çalışmalardan bahsetmiştir. K12 “... Öğrencilere kültürel miras ile ilgili seçmeli ders verilmesi ve turizm haftası gibi bir günün belirlenmesi önemli anlamda farkındalık oluşturacaktır.” şeklinde önerilerde bulunmuştur.

K2 bölge halkı üzerinde farkındalık oluşturulmasına yönelik görüşlerini “... Yerel halkın bilinçlendirilmesi adına tüm paydaşlar olarak bir oturum gerçekleştirdik ve Hanlar Bölgesine önem verilmesi gerektiğine karar verdik. Bu bölgeye dikkat çekmek adına biz bu seneyi Hanlar Bölgesi ve ipek yılı olarak ilan ettik.” sözleriyle ifade etmiştir.

K5 ise “... Bildiri, görsel materyal, reklam panoları ve sosyal medya etkinlikleri aracılığıyla tanıtım ve reklam faaliyetleri yapılmalı. Ayrıca her yaştan bireylere eğitimler verilerek yerel halk bilinçlendirilmeli. Halk ne kadar bilinçli olursa turistlerde o kadar bilgi edinmiş olur. Yani en iyi reklam yürüyen reklamdır.” diyerek yerel halka yönelik düşünce ve önerilerini belirtmiştir.

Bölgenin UNESCO Dünya Miras Listesi’nde Yer Almasının Sağladığı Avantajlara İlişkin Bulgular

Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer almasının bölgeye sağladığı avantajlara ilişkin paydaşlardan elde edilen cevaplar Tablo 9’da belirtilmiştir.

Tablo 9: UNESCO Dünya Miras Listesi’nde Yer Almanın Sağladığı Avantajlar

Dünya Miras Listesi’nde Yer Almanın Kültürel Miras ve İnanç Turizmi Açısından Avantajları	Katılımcı Sayısı
Uluslararası Tanınırlık	10
Turist Artışı	8
Esnaf Gelirlerinde Artış Yaşanması	5
Kültürel Değer Öneminin Artması	5
Koruma Altına Alınma	3

Görüşme gerçekleştirilen 10 katılımcı bölgenin uluslararası anlamda tanınarak marka haline geldiğini ve bu durumun büyük derecede önemli bir avantaj olduğunu ifade etmiştir. 8 katılımcı Dünya Miras Listesi’nde bulunmanın bölgeyi çekici bir destinasyon konumuna getirerek yerli ve yabancı turist ziyaretlerinde artış oluşturduğunu belirtmiştir. 5 katılımcı turizm faaliyetleri bakımından yerel esnaf ve bölgede yer alan işletmelerin gelirlerinde artış oluşturduğunu ifade etmiştir. 5 katılımcı bölgenin kültürel ve tarihi anlamdaki öneminin daha fazla anlaşılmasını sağladığını belirtmiştir. 3 katılımcı ise, miras listesinde yer alan bölgenin bundan sonraki süreçte de aynı şekilde korunması sürdürülebilirliğinin sağlanmasına ilişkin düzenli çalışmaların yapılacağını dile getirmiştir.

Bölgenin UNESCO Dünya Miras Listesinde Yer Almasının Kültürel Miras Turizmi Talebine Etkisine İlişkin Bulgular

Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer almasının kültürel miras turizmi talebi üzerine etkilerine ilişkin paydaşlardan elde edilen cevaplar Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10: UNESCO Dünya Miras Listesinde Yer Almanın Turizm Talebine Etkisi

Yerli-Yabancı Turist Sayılarında Önemli Bir Artış Yaşandı mı?	Katılımcı Sayısı
Evet	9
Hayır	4
Bölgeye En Fazla Hangi Şehir/Ülke den Turist Gelmektedir?	Katılımcı Sayısı
Orta ve Uzak Doğu Ülkeleri	13
Yakın Şehirler	13
Yerli-Yabancı Turist Sayıları Yeterli mi?	Katılımcı Sayısı
Yeterli	1
Yeterli Değil	12
Bölgenin Ziyaret Edilmesindeki En Önemli Etkenler	Katılımcı Sayısı
Osmanlı Tarihi ve Kültürüne Merak Duyulması	13
İnanç Turizmi	11
Mimari Yapı	11
Alışveriş	11

9 katılımcı Dünya Miras Listesi'ne girmenin yerli ve yabancı turist ziyaretlerinde önemli bir artış oluşturduğunu belirtmiştir. Fakat katılımcılardan 4'ü bu düşüncede olmadıklarını belirterek bölge için önemli bir artış olmadığını savunmuştur. K5 "... Ciddi bir artış yaşanmadığını söylemek mümkün. Belirli düzeyde artışlar yaşansa da Dünya Miras Listesi'nde yer alan bir şehir için bu artışlar yeterli değildir." cümlesiyle bölgeye yönelik yapılan ziyaretlerin yeterli olmadığını ifade etmiştir. K10 ise "... İlk etapta önemli bir artış olmaz ancak orta ve uzun vadede tanıtım faaliyetleri geliştirildiği takdirde turist popülasyonunda artış olacaktır." şeklinde önerilerde bulunmuştur. Genel anlamda katılımcıların tümü yabancı turist ziyaretleri açısından Orta Doğu (Arabistan, Pakistan, Kuveyt, Katar, Bahreyn) ve Uzak Doğu (Endonezya, Malezya, Çin, Güney Kore, Filipinler) bölgeleri, yerli turist bakımından ise yakın şehirlerden (İstanbul, Balıkesir, Eskişehir, Konya, Çanakkale, İzmir, Bilecik, Kütahya) turist geldiğini belirtmişlerdir. Yalnızca K12 bölgeyi ziyaret eden turist sayılarının yeterli oranda olduğunu belirtmiştir. Bu düşüncesini "... Çok iyi derecede yerli turist profilimiz vardı ve hatta bu oran yabancı turist profilini olumsuz etkileyecek kadar fazlaydı." sözleriyle desteklemiştir. K1 ise, buna yönelik düşüncelerini "... Yeterli değil her zaman öyle bakmak lazım turizmde daha fazlası yapılmalı. Yeterli sayılara ulaşmak için yurtdışı fuarlarına katılıyoruz ve Güney Kore'de sosyal medya hesabı oluşturduk, Pandemi nedeniyle Çinli turistler Türkiye'ye çekilmek isteniyor bu nedenle bizde Çin hükümetiyle turizm anlamında ekonomik çalışmalar yürütüyoruz." sözleriyle ifade etmiştir.

K3 "... Turist sayısının fazla olması iyi bir şey mi? İlk olarak bu faktör belirlenmelidir. Hanlar Bölgesinde ticari anlamda bir sirkülasyon oluyor ancak Külliyelede içeride bulunması gereken kişi sayısı belirlenmelidir. Bizim için önemli olan ilk şey o yapıları korumaktır ve miras alanında

gerekli tedbirleri alındıktan sonra turist sayısını ona göre belirlemeliyiz.” diyerek soruya yönelik düşüncelerini belirtmiştir. K9 ... Yeterli olduğunu düşünmüyorum. İş yeri profilleri değiştirilerek bölge kapsamında düzenlemeler yapılmalı. Örneğin görüntü kirliliği oluşturan yapıların ortadan kaldırılması. Ayrıca yıl içerisinde belirli dönemlerde, fotoğraf yarışmaları, ipek ve dokuma sergileri, ebru, çini ve bıçak tasarım faaliyetleri gibi sosyal kültürel ve sanatsal etkinlikler düzenlenmeli.” şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir. K2 “... Bursa Muradiye Külliyesi Dünyadaki 3 hanedan mezarlığından biridir. Bunlardan bir tanesi Özbekistan da yer alan samani ikincisi Ayasofya üçüncüsü Bursa Muradiye hanedan mezarlığı ama bu mezarlığın bir özelliği de defnedilen kişilerin tek kana sahip olması yani başka bir saltanata ait kimse yok ve burada sadece tek bir aileye ait mezarların bulunması bölgeye turist çekmek anlamında önemli bir etken.” sözleriyle inanç turizmine duyulan önemi ifade etmiştir.

K12 “... Uzak doğu turistleri bölgenin tarihi yapılarına meraklı ve özellikle külliyyelerin mimari yapılarına fazla ilgi duyuyor. Bölgeyi camilerin çinileri ve motif süslemelerini görmek için ziyaret ettiklerini söyleyebilirim.” diyerek mimari yapıların önemli bir etken olmasına ilişkin düşüncelerini belirtmiştir. K4 “... Hanlar Bölgesi ve çevresinin ziyaret edilmesindeki en önemli etken alışverişidir. Bölgeye gelen turist ilk olarak Ulucami ziyaret ettikten sonra kapalı çarşıya girerek alışverişini yapar. Daha sonrasında dinlenmek için koza han içerisindeki kafeleri tercih eder ve ticari anlamda bölge esnafına katkı sağlar.” sözleriyle alışveriş unsurunun önemli bir etken olduğunu belirtmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Kültürel miras alanlarına yönelik ziyaretlerin her geçen yıl artış gösterdiği görülmektedir. Özellikle UNESCO Dünya Miras Listesi miras alanlarının ulusal ve uluslararası tanınırlığı sağlaması açısından oldukça önemlidir ve listede yer alan miras alanları turistler açısından bir cazibe merkezi haline gelmektedir. Bu nedenle ülkeler mümkün olduğunca fazla eserle miras listesinde yer almak istemektedir. Miras alanlarını koruma zorunluluğu turizmde kontrollü bir şekilde gerçekleşmesini gerektirmektedir. Bu konuda ilgili paydaşlara önemli görevler düşmektedir ve tüm paydaşlar kültürel miras listesinde bulunmanın öneminin bilinciyle hareket etmelidir.

Bu çalışmada, UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer alan Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerini kültürel miras turizmi kapsamında ilgili yerel paydaşların görüşleri doğrultusunda değerlendirmek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, ilgili yerel paydaşların bölgenin UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer almasının kültürel miras turizmi kapsamında tanınırlığı artırdığı görüşünde oldukları belirlenmiştir. Yerel paydaşlar, Bursa’nın turistler için önemli bir çekim noktası olduğunu belirtmişlerdir. Bu kapsamda Dünya Miras Listesi’nde bulunmanın bölgeyi önemli bir cazibe merkezi haline getirdiği sonucuna ulaşılmış olup miras alanı kapsamında sorumlu olan yerel paydaşların aralarında iş birliği sağlayarak uyum içerisinde çalıştıkları tespit edilmiştir. Yerel paydaşlar, Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerini ziyaret eden yabancı turistlerin bölgenin UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer almasının öneminin farkında olduklarını düşünmektedir. Bu durumun yerli turist ve yerel halk bakımından farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Araştırmaya katılan yerel paydaşlar yerli turistlerin ve yerel halkın Dünya Miras Listesi’nde bulunmanın bilincine sahip olmadıkları görüşüne hakimdir.

Yerel paydaşlarla yapılan görüşmeler ışığında Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer almasının önemine yönelik farkındalığın oluşturulması ve bölgeyi ziyaret eden turist sayılarının artırılması için yerel halk, kamu sektörü ve özel sektöre ilişkin birtakım öneriler sunulmuştur.

Yerel Halka İlişkin Öneriler;

Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin UNESCO Dünya Miras Listesi'nde bulunmasının önemi konusunda yerel halkın farkındalık durumuna bakıldığında yeterli bilince sahip olmadıkları görülmüştür. Bu nedenle bölge kapsamında görevli ilgili yerel paydaşlar, halkın bilinçlenmesine yönelik tanıtım ve reklam faaliyetlerini çeşitlendirmelidir. Örneğin, öğrencilere çeşitli eğitimler verilerek bölgenin kültürel değerlerini tanımasını sağlanabilir. Bu kapsamda eğitim ve öğretimde kültürel miras bilincinin oluşması için ders programlarında seçmeli derslere yer verilmesi öğrenciler üzerinde farkındalık oluşturacaktır. Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyeleri odaklı çeşitli turizm rotaları oluşturularak tur programları hazırlanması bölge sakinlerinin bilinçlenmesinde faydalı olacaktır. Aynı zamanda yerel halkın farkındalığının artırılması için toplu taşıma araçlarında reklam amaçlı kullanılan görsel materyallerin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Hanlar Bölgesi çevresinde görevli olan toplu taşıma hizmetini gerçekleştiren çalışanlara miras bölgesine ilişkin tanıtım odaklı seminerler düzenlenebilir. Buna ek olarak Bursa'nın kültürel ve tarihi değerlerini tanıtmak adına yılın belirli zamanında çeşitli etkinlik günleri düzenlenmesi miras bölgesini çekici hale getirecektir.

Kamu Sektörüne Öneriler;

Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerine yönelik gerçekleştirilen ziyaretlerin artırılması için bölge kapsamında kısa film videolarının çekilmesi ve miras alanının ünlü kişiler tarafından sosyal medya platformunda tanıtılmasına ilişkin çeşitli çalışmaların düzenlenmesi yerli turistler üzerinde farkındalık oluşmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda miras bölgesine yerli turist çekebilmek adına iç turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi önemli bir gerekliliktir. Bölgenin tarihi ve kültürel özelliklerini yansıtan özel hediyelik ürünlerin tasarlanması ziyaretçiler üzerinde miras alanına ilişkin çekicilik oluşmasını sağlayacaktır. Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerine ilişkin gerçekleştirilen turizm faaliyetleri bölgeye yönelik bazı olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Bu olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması için miras alanını ziyaret eden bilinçli kültür turist sayılarının artırılması gerekmektedir. Ayrıca miras alanı bakımından uluslararası anlamda imaj oluşturmak adına kongre ve fuarlara katılım sağlanması bölgenin tercih edilebilirliğini artıracaktır. Bu bağlamda yerli ve yabancı turistlerin bölgeye çekilebilmesi adına sosyal medya etkin bir şekilde kullanılarak daha kalabalık bir kitleye ulaşmak mümkün olabilir. Hanlar Bölgesi çevresinde ulaşım ve otopark problemi yaşanması bölgeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle miras alanı çevresinde altyapı ve üstyapı olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca Hanlar Bölgesinde bulunan işletmeler günün belirli saatlerine kadar açıktır. Bu işletmelerin turistlere akşam saatlerinde de hizmet verebilmesi için bölgede bir güvenlik biriminin bulunması turizm faaliyetlerinde artış yaşanmasına katkı sağlayacaktır. Buna ek olarak Hanlar Bölgesi ve çevresini gezen yerli ve yabancı turistlerin bölge hakkında bilgi alabilmek açısından başvurabileceği bir danışma bürosunun bulunması bireylerin bilinçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Özel Sektöre Öneriler;

Hanlar Bölgesinde katma değeri yüksek ürünlerin pazarlanabileceği işletmelerin açılması bölgenin imajını artıracaktır. Ayrıca bu yüksek gelire sahip yerli ve yabancı turistleri bölgeye çekme anlamında önemli bir etken olarak görülmektedir. Koza Han'da bulunan yiyecek-içecek işletmelerinin bölgede görüntü kirliliği oluşturan alanların düzenlenmesine ilişkin yerel yönetimle iş birliği sağlaması gerekmektedir. Bu sayede Hanlar Bölgesinin turistik açıdan çekiciliği daha da artacaktır.

Yapılan araştırmada çalışma alanı Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyeleri açısından ele alındığı için yalnızca miras bölgesinden sorumlu ilgili yerel paydaşların görüşlerine başvurulmuştur. İleride yapılacak çalışmalarda örneklem çeşidi çoğaltılarak farklı alanlarda çalışan kişilere veya yerel halkın görüşlerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma yapılabilir. Aynı zamanda araştırmada, paydaşların fikir ve görüşlerini ayrıntılı bir şekilde ele alabilmek için

mülakat tekniği tercih edilmiştir. Gelecek araştırmalarda bu konu kapsamında istatistiksel bir yöntem tercih edilerek belirgin sonuçlar elde edilebilir.

Kaynakça

- Akpınar, E. (2007). Türkiye'nin Dünya Miras Listesindeki Yeri ve Yeni Bir Aday önerisi, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 81-106.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Cuccia, T., Guccio. C. & Rizzo, I. (2016). The Effects Of UNESCO World Heritage List Inscription on Tourism Destinations Performance in Italian Regions, *Economic Modelling*, 53, 494-508.
- Çağlar, Z. (2018). **UNESCO Dünya Miras Listesinin Turizme Etkisi: Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi, Batman.
- Çamlıca, K. (2017). **UNESCO Dünya Miras Alanı Bilgisinin Miras Alanı Çekicilikleri ve Çalışanların Gösterdiği Duygular İle Turistin Duyguları, Memnuniyeti ve Davranışsal Niyeti İlişkilerindeki Düzenleyicilik Rolü**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Çetin, T. (2010). Cumalıkızık Köyünde Kültürel Miras ve Turizm Algısı, *Milli Folklor Dergisi*, 22(87), 181-190.
- Doğaner, S., (2003). *Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması*, *Coğrafi Çevre Koruma Turizm Sempozyumu* (16-18Nisan 2003) Bildiri Kitabı. İzmir. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1-8.
- Durmuş, E. N. (2019). **UNESCO Geçici Listesine Alınan Kasaba Köyü Mahmutbey Camii ve Kastamonu Turizmine Yönelik Değerlendirmeler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Emekli, G. (2005). Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları ve Türkiye'de Kültürel Turizm, *Ege Coğrafya Dergisi*, 14, 99-107.
- Kara, G. (2017). Kültürel Mirasın Turizm Amaçlı Kullanılmasında Turist Taleplerinin Belirlenmesi: Safranbolu Örneği, *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 40-50.
- Karapınar, E.,&Barakazi, M. (2017). Kültürel Miras Turizminin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 5-18.
- Kitzinger, J. (1998). Qualitative Research. *Introducing Focus Groups*, 311, 299-302.
- Light, D. (2000). Gazing on communism: Heritage tourism and post-communist identities In Germany, Hungary. *Tourism Geographies*, 2(2), 157-176.
- Mahadevan, R. & Zhang, J. (2021). Tourism in UNESCO World Heritage Site: Divergent Visitor Views To Lijiang on Experiences, Satisfaction and Future Intentions, *Journal of China Tourism Research*, 1-19.
- Marshall, C. & Rossman, G. (2014). *Designing Qualitative Research*. New York: Sage.
- Norhasimah, I. Masron, T., & Ahmad, A. (2014). *Cultural Heritage Tourism in Malaysia: Issues and Challenges*. SHS Web of Conferences 12, 1-8.
- Özdemir, N. (2009). Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi, *Millî Folklor Dergisi*, 21(84), 73-86.
- Poria, Y., Reichel, A., & Cohen, R. (2011). World Heritage Site —Is It an Effective a Case Study of a Religious Heritage Site, *Journal of Travel Research*, 50(5), 482-495.

Santa-Cruz, F.G. & Lpez-Guzmn, T. (2017). Culture, Tourism and World Heritage Sites, *Tourism Management Perspectives*, 24, 111-116.

Seyhan, B. (2014). *Frigya Bölgesinin Kültürel Miras Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sezer, İ. (2017). Kültürel Mirasın Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Tařköprü İlçesi rneęi, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 175-198.

şentürk, A. (2012). **UNESCO Dünya Miras Listesinde Yer Almanın lke Kültürel Miras Koruma Politikalarına Etkileri zerine Bir Deęerlendirme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Türnüklü, A. (2000). Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 24, 543-559.

rn, ř. (2021). **UNESCO Dünya Mirası Olabilecek Türkiyede'ki Doğal Alanların Belirlenmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

World Heritage Center. (2008). *World heritage information kit*. Paris: UNESCO.

Yıldırım, A. & şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

.

İTERNET KAYNAKLARI

(<https://www.ktb.gov.tr/TR-96283/kulturel-miras.html>, 13.06.2021).